

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Sociologiska institutionen

”... För vi är ju ganska slappa, det kan ju låta väldigt dramatiskt när vi talar om att spela på sexigheten. Egentligen så skiter vi ju ganska mycket i det...”

– En komparativ studie av gymnasietjebers positionering med klass i fokus

Examensarbete i sociologi, 15 hp

C-uppsats

Hanna Lindqvist

Handledare: Anna-Karin Kollind

September 2009

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Tidigare forskning	1
1.2 Syfte och problemformuleringar	2
2. Metod: fokusgrupper	3
2.1 Problematisering av metod	5
2.2 Moderatorrollen	6
2.3 Urvalsmetod	7
2.4 Etiska överväganden	8
2.5 Bearbetning av material	10
2.6 Konstruktion av temaguide	11
3. Teoretiska utgångspunkter	12
3.1 Beverly Skeggs: konstruktioner av klass och kön	12
3.2 Att förhålla sig till Pierre Bourdieu	14
3.3 Skeggs kommenterar Bourdieu: sju år senare	15
4. Analys av empiriskt material	16
4.1 Formulerandet och framförandet av kvinnlighet	17
4.2 Investeringar och attraktionskraft	26
4.3 Att ha ögonen på sig - att observera och att bli observerad	30
4.4. Avslutande diskussion – rätten att representera	32
5. Litteratur och källförteckning	35

Abstract

Titel: ”... För vi är ju ganska slappa, det kan låta väldigt dramatiskt när vi talar om att spela på sexigheten. Egentligen så skiter vi ju ganska mycket i det...”

– En komparativ studie om gymnasietjejeers positionering med klass i fokus

Författare: Hanna Lindqvist

Handledare: Anna-Karin Kollind

Examinator: Mattias Bengtsson

Typ av arbete: Examensarbete i sociologi, C-uppsats

Tidpunkt: september 2009

Antal tecken inkl. blanksteg: 80 444

Syfte och problemformuleringar: Syftet med uppsatsen är att undersöka hur svenska gymnasietjejeer positionerar sig gentemot andra och inom sitt egna fält utifrån deras klasstillhörighet och syn på kvinnlighet. Ansatserna är att identifiera den sociala positioneringens betydelse i deras vardag samt diskutera betydelsen av studier som denna i en representationskontext.

Metod och material: Det empiriska materialet är hämtat från fokusgruppintervjuer med tjejeer från två olika gymnasieskolor i Göteborg. Intervjuerna är utformade utifrån en tematisk referensram där främst det fria ordet har haft företräde.

Huvudresultat: Analysen av materialet visar på en klassbunden positionering i fråga om hur kvinnlighet framförs och tolkas. Rörligheten i det sociala rummet begränsas av definitioner av hur en kvinna bör vara och inte vara samt hur mycket symboliskt kapital tjejeerna upplever att de handlar med på den lokala marknaden. Motstånd mot ideal uppföras utifrån de resurser som är tillgängliga och risktagande är kopplat till symboliska tillgångar. Vidare problematiseras resultatet genom att konstatera att undersökningen ett exempel på hur vi som undersökare har makten att definiera och representera dessa tjejeer.

Nyckelord: Fokusgruppintervjuer, social positionering, symbolisk kapital, kvinnlighet, representation.

1. Inledning

Arbetet med den här uppsatsen började våren 2003. Utförandet av intervjuerna samt större delen av uppsatsen skrevs även då, själva slutförandet kom först sex år senare. Under tiden har nya infallsvinklar uppkommit men också en viss distans till projektet. På grund av intresset för ämnet samt det arbete jag lagt ner, både med insamlandet av det empiriska materialet och i skrivandet av själva uppsatsen, ville jag slutföra projektet. Uppsatsen är influerad av den brittiska sociologen Beverly Skeggs etnografiska studie ”Att bli respektabel” från 1997. Vidare är den menad som en diskussion gällande betydelsen av representationsrätt.

Mina intervjuer kommer att fungera som ett exempel på en ”Skeggs- studie” eftersom jag anser att det finns mycket att lära från dess resultat men också utifrån själva genomförandet. Uppsatsen har ett stort metodavsnitt vilket dels syftar till att beskriva betydelsen av de metodologiska problem man kan stöta på, men också på grund av att själva genomförandet av den empiriska insamlingen både var en stor utmaning samt tidskrävande process.

Jag valde för min uppsats att besöka två gymnasieskolor i Göteborg där den socioekonomiska bakgrunden för de som går där traditionellt ser olika ut. Uppsatsens analysdel är uppdelad i tre olika teman som till stor del överlappar varandra. De kommer att fungera dels som en presentation över mitt empiriska material samt en analys av det samma.

1.1 Tidigare forskning

Under de senaste 20 åren har det utförts betydande forskning i Sverige om hur unga tjejer upplever sin vardag¹. Innehållet och utgångspunkterna har varierat, en hel del av forskningen har dock fokuserat kring frågor som identitet, klass och kön. I februari 2004 kom socialantropologen Fanny Ambjörnsson ut med sin avhandling ”I en klass för sig” som blev uppmärksammad i såväl forskarsammanhang som i media. Ambjörnsson använder sig i sin avhandling, precis som jag i min uppsats, av gymnasietjejer på två skilda inriktningar för att se hur klass har betydelse i skapandet kring normer gällande kön och sexualitet². Genom att spendera ett läsår tillsammans med två olika klasser, en samhällsvetareklass och en barn och fritidsklass, försöker hon identifiera hur klass och kön gör skillnad. Med avstamp i bland annat Michelle Foucaults och Judith Butlers teorier om sexualitet och heteronormativitet analyserar hon hur normer skapas och vilken betydelse de har i tjejernas vardag.

¹ Se bland annat; Ganetz & Löfgren (1991), Berggren (2001), Ambjörnsson (2004)

² Ambjörnsson (2004), s. 21

Ambjörnssons studie har klara kopplingar till Beverly Skeggs; ”Att bli respektabel” och tar upp viktiga och intressanta kopplingar till hur kön skapas i förhållande till klass. Jag har valt att förhålla mig till Ambjörnssons avhandling främst genom att problematisera en metodologisk fråga som har diskuterats mycket av feministiska forskare, nämligen rätten att representera. Den tidiga antropologiska traditionen av fältarbete där forskare och studieobjekt var helt skilda från varandra har i många sammanhang kritiserats för att bygga på en elitistisk forskartradition där forskarens position inte problematiserades³. Ambjörnssons fältstudie utgår snarare utifrån en metod då forskaren blir en del av den sociala kontext som tjejerna lever i och anser sig på så sätt komma närmare det hon studerar. Problemet kvarstår dock på ett plan då en forskare alltid är en forskare, hur nära studieobjektet den än må vara och rätten att få representera inte blir mindre problematisk då forskaren alltid står i en högre hierarkisk position. Med Ambjörnssons avhandling i bakfickan, och med mina egna erfarenheter, är jag medveten om att även om de respondenter som används i undersökningen inte använts mot deras vilja, är det fortfarande jag som ger mig själv rätt att representera deras liv och deras erfarenheter. Jag hoppas att just den insikten gett mig nog med tankeställningar som någorlunda befriar mig från att stereotypifiera dem jag har studerat. Det är nämligen något som jag anser att allt för många forskare gör och tyvärr utgör Ambjörnsson inget direkt undantag.

Frågan är komplex då många menar att problem som dessa kan innebära att den kvalitativa sociologiska forskningen helt skulle förlora sin rätt att operera eftersom den alltid kommer att innehålla maktdimensioner⁴. Själv förespråkar jag forskning av Ambjörnssons slag men menar att den alltid måste vara villig att bli problematiserad annars är risken att den föder maktrelationer som den egentligen vill häva. Det finns inte något enkelt svar på problemet men det finns absolut vägar att gå för att minska problematiken. Ett relativt enkelt sätt skulle vara att använda sin positionsproblematiskering mer integrerat i själva analysen. En del forskare som använder sig av kvalitativa metoder är ofta bra på att problematisera sin position som forskare i metodavsnittet. Tyvärr verkar det dock endast fungera som någon slags gard mot eventuell kritik. Jag skulle vilja efterlysa en mer integrerad metod, där problematiseringen faktiskt används i analysen och inte endast används som någon slags gardering. Det är problematiskt att som forskare endast diskutera sin position i metodavsnittet och sedan helt utelämna frågan i själva analysen, där den skulle behöva användas som mest.

³ Reinharz (1992), s. 47

⁴ Probyn (1993), s.7

1.2 Syfte och problemformuleringar

Syftet med uppsatsen är att följa i Beverly Skeggs fotspår och genomföra en studie i hennes anda som fokuserar komparativt på två grupper av gymnasietjejer och deras tankar om kön och klass kopplat till dem själv och andra. Det handlar om att blottgöra de positioner som sätter standarden för deras värdering och uppfattning av vad det innebär att framföra en kvinnlighet. Dessutom vill jag med uppsatsen visa hur sociologisk forskning inte behöver vara och inte är enhetlig och stillastående. Teoretiska utgångspunkter förändras, omformuleras av andra men också av skaparna själva. Syftet är också att positionera sig själv som författare och moderator, att diskutera hur viktigt det metodologiska och etiska arbetet betyder i studier som denna genom representationer av forskningssubjektet. Även om representationsfrågan inte är studiens huvudsakliga syfte kommer den frågan att diskuteras som en relevant del av arbetet och skall ses som en underfrågeställning.

Således kommer uppsatsen främst att utgå från två frågeställningar:

- Går det att komparativt identifiera den sociala positioneringens betydelse i förhållande till kön och klass hos mina respondenter?
- Vilken betydelse har studier som denna i fråga om rätten att representera?

2. Metod: fokusgrupper

Val av metod kan vara problematiskt, det är många överväganden som skall göras för att hitta rätt metod för det aktuella problemområdet. När jag hade valt vilket problemområde jag vill undersöka valde jag fokusgruppdiskussioner av flera olika anledningar. Jag ville först och främst ha en inblick in unga tjejers egna tankar kring femininet och identitet, jag ville inte försöka få fram någon slags allmän bild utan en fördjupande problematiserad bild av den klassbundna könsidentiteten.

Att använda sig av fokusgruppdiskussioner som forskningsmetod innebär att låta ett par respondenter i grupp diskutera kring ämnen som rör forskarens frågeställningar. Metoden kan med fördel användas i samband med att forskaren vill undvika fasta punktfrågor och istället vill ha fram en öppen dialog. Fokusgruppens kontextuella natur har även den egenskapen att makten byter plats, från forskaren till deltagarna⁵. Om det verkligen i praktiken är så tål att diskuteras, men en viss skiftning bör man erfara. Jag valde att använda mig av två grupper

⁵ Tursunovic (2002), s.64

om tre deltagare i varje. Det brukar rekommenderas att använda sig av mellan sex och tolv deltagare i varje grupp då samtalen lätt kan ha en benägenhet att spåra ur om det är för många tävlar om ordet⁶. Jag valde att använda mig av tre stycken för att vara säker på att alla skulle ha en chans att göra sig hörda och förstådda. Valet var även grundat i att jag som relativt oerfaren moderator kanske skulle få svårigheter att hänga med själv, både i det aktuella samtalet och vid transkriberingen.

Mina tidigare erfarenheter av intervjuer var att det var mycket intervjuaren själv som hade kontroll över vad som togs upp. Jag ville med fokusgrupperna undvika detta faktum och på så sätt uppmärksamma saker som jag själv kanske inte kunde hitta frågor för. Jag ville att tjejerna själva skulle få uttrycka vad de tyckte var viktigt och att de fick göra det utan för mycket av min inblandning. En annan orsak var att min problemställning gällde så pass övergripande frågor, vardagliga sådana som är svåra att kategorisera in och skapa till ett renodlat frågeformulär. Jag ville skapa en spontan situation där det uppstod en avslappnad och ärlig konversation. Jag hade även en övertygelse att ungas prat om vardagliga saker lättast skulle komma fram i en konversation med deras egna vänner. Jag fick senare bekräftat av dem att det ändå var ämnen de ständigt pratade om i gäng, och det var exakt den känslan jag ville skapa. En av anledningarna till att jag ansåg att fokusgrupper kunde bli extra fruktbart var alltså på grund av att urvalsgruppen skulle komma att bestå av ungdomar.

Enligt Trost innebär fokusgruppintervjuer en del extra etiska problem som forskaren måste ta ställning till. Alla respondenter skall vara skyddade av tystnadsplikt men i sammanhang där fokusgruppintervjuer används som metod kan det naturligt uppstå problem eftersom det deltar ett flertal personer, inte bara forskaren och respondenten⁷. Jag ansåg dock att det utgjorde en mindre problematik eftersom de respondenter som deltog i grupperna redan var väl bekanta med varandra. De saker som diskuterades i grupperna hade tidigare diskuterats mellan personerna eftersom de redan stod varandra nära. Ett annat problem gäller gruppdynamik och vem som tillåts säga vad. Det finns exempelvis tendenser att respondenterna på olika vis påverkar varandra⁸. Det var ett problem som jag stötte på och ständigt var tvungen att förhålla mig till, det fanns som jag uppfattade det redan en bestämd hierarkisk ordning inom de båda grupperna. Det ledde i flera situationer till att en del av respondenterna ledde samtalet mer än andra och att de också verkade ha en större legitimitet i gruppen. Även om detta kan ses som

⁶ Tursunovic (2002), s.67

⁷ Trost (2005), s. 25

⁸ Trost (2005), s. 45

ett problem rent metodologiskt blir det också en intressant analysingång för att titta närmare på hur legitimitet skapas och vilka diskurser som kämpar mot varandra i ett socialt sammanhang. Normativt talande är något man får räkna med i intervjuer och speciellt i fokusgruppintervjuer på grund av att det inte går att bortse från social påverkan, men man kan välja att förhålla sig till det⁹.

2.1 Problematisering av metod

Fokusgruppdiskussioner skall naturligtvis, som alla andra forskningsmetoder problematiseras. Metoden är inte perfekt, den är ett alternativ. Min egen erfarenhet visade att även om makten så att säga flyttades över till deltagarna då moderatorns roll inte blir lika framträdande som i en vanlig respondentintervjusituation, så kom en annan problematik att bli mer framträdande: Gruppsammansättningen kom att skapa en inre hierarki som även den kunde verka på ett hämmande vis. Då min roll förminskades rent officiellt kom istället tjejernas interaktion att visa prov på en annan slags problematik. Jag hade aktivt valt tjejer som redan innan kände varandra för att jag ansåg att det kunde vara ett sätt att få deltagarna att känna sig mer bekväma i situationen. Trots, eller på grund av, detta upplevde jag under samtals gång en viss hierarkisk sammansättning som säkert redan innan var grundad. Det gällde inte bara vem av flickorna som tog mest plats i konversationen, utan även vad som var tillåtet respektive inte tillåtet att säga. Många gånger pågick det en kamp mellan vem som hade rätt och vem som hade fel, ”vinnaren” blev oftast den samma. Många gånger försökte någon säga något, men blev tystad. Det ser jag som problematiskt då det hindrade en del ärliga åsikter att föras fram på grund av en rädsla över att inte bli accepterad. Fokusgruppdiskussioner ser jag som ett bra sätt att minimera sin egen makt som moderator, men man måste också vara medveten att makten i realitet bara förflyttas. Gruppdynamiken kunde många gånger kännas som ett problem, som jag omöjligtvis kunde lösa där och då. Däremot hade det, som jag såg som ett problem, däremot kunnat bli ett strålande material för en diskursanalys, de krafter som härjade blev därför intressant ur ett annat perspektiv.

Ett annat problem som man stöter på är svårigheten i att som moderator kunna vara så fokuserad som möjligt kring vad som pågår under ett samtal. Att hålla reda på talarordningen samtidigt som man skall visa intresse för vad alla säger kan kännas som en omöjlighet. Därför är det bra att innan pröva hur man själv reagerar i en sådan situation. Eftersom jag själv

⁹ Fern (2001), s. 110

upptäckte att jag inte kunde hålla reda på alla delar samtidigt gjorde jag ett aktivt val och antecknade endast vid vissa utvalda tillfällen, för att på så sätt kunna identifiera deltagarnas röster i efterhand. Är man inte en van intervjuare är man nog tvungen att göra liknande överväganden för att inte riskera att förlora all information man får av deltagarna.

2.2 Moderatorrollen

En moderators roll skall helst vara relativt passiv. Min roll var att hålla respondenterna fokuserade till det specifika temat¹⁰. Något som först oroade mig när jag bestämde vilken åldersgrupp jag skulle använda mig av var att jag själv, vid tidpunkten för intervjuerna, inte var mycket äldre än de här tjejerna. Det fick mig att fundera på om huruvida det skulle kunna bli en nackdel. Det visade sig dock att tjejerna nog snarare kände sig avslappnade just på grund av den aspekten, det var även positivt då jag som moderator inte kände mig särskilt främmande för aspekter som deltagarnas terminologi och kulturella koder¹¹. Jag var noga med att från början klargöra vilken min roll skulle vara i samtalet, min önskan var att de helst skulle tala till varandra och inte söka min respons. Det lyckades till en viss del då de talade om saker de själva brann för. Var det däremot saker som de var osäkra på om det var ”tillåtet” att säga vände de sig gärna till mig för att se min respons. Det kunde ibland skapa problem, då det kunde yttras saker som jag ansåg vara fel och kränkande. Jag fick många gånger ta snabba beslut i fråga om hur jag skulle reagera på ett så neutralt sätt som möjligt. Samtidigt som jag ansåg att en del av det de yttrade var fel kunde jag inte riskera att förstöra interaktionen genom att säga min personliga åsikt. Min roll blev att ge dem min fulla uppmärksamhet, tystnad och att leda in de på rätt spår om de tappade fokus. Min önskan var att finna ett samtal som på ett ärligt sätt speglade tjejernas inställning, inte ett samtal som speglade mina egna värderingar. Andra problem som jag kom att stöta på som moderator handlade mest om en rädsla från min sida att misslyckas med min uppgift. Eftersom min roll var så pass begränsad i fråga om kontroll lämnades mycket av ansvaret över på själva deltagarna. Det innebar att jag många gånger fick bita mig tungan vid de tillfällen då jag märkte att samtalet inte gav det jag hade önskat. Om samtalet inte flöt på som önskat fanns risken där att jag skulle börja agera

¹⁰ Tursunovic (2002), s.67

¹¹ Tursunovic (2002), s.69

intervjuare istället. Vid vissa tillfällen gällde det därför att stanna upp och leda in samtalet på annat då jag kände att det inte hände något meningsfullt. Många gånger upplevde jag stor frustration då samtalet i en kort stund kom in på saker som jag tyckte var mycket intressant, men lika snabbt också lämnades för att gå in på något helt annat. Det var vid de tillfällena svårt att avbryta för att försöka styra tillbaka samtalet på något som bara hade nämnts flyktigt utan att börja ställa ledande frågor bara för att få ut det som jag ville höra.

2.3 Urvalsmetod

Meningen med att använda sig av fokusgrupper är att skapa en meningsfull dialog. Ett av målen blev därför att finna deltagare som verkligen kunde ha något intressant att säga om de gällande frågeställningarna. Eftersom kvalitativ forskning i första hand vill söka en fördjupad förståelse och inblick i människors liv eller specifika händelser är inte ett representativt statistiskt urval det man letar efter. Det jag ville finna var respondenter som kunde ge mig meningsfull information. Undersökningen är därför baserat på ett teoretiskt urval, deltagarna valdes ut utifrån vilka mål jag från början hade med undersökningen utifrån en teoretisk synvinkel¹². Valen gjorde jag utifrån två urvalspunkter; den ena gällde könsaspekten, deltagarna var uteslutande kvinnor eftersom jag ville undersöka kvinnors egen uppfattning av vad kvinnlighet innebar. Min andra urvalspunkt gällde klasstillhörighet; undersökningen skulle bygga på en jämförelse mellan två skilda samhällsklasser. Till skillnad från Skeggs studie är mina två grupper uppdelade i övre medelklass/överklass samt medelklass/undre medelklass. Uppdelningen gjorde jag strategisk genom att välja en teoretisk inriktad friskola samt en praktisk inriktning på omvårdnadsprogrammet. Även om mitt urval grundade sig i en förförståelse om eleverna på de två utbildningarna blev urvalets karaktär även bekräftat av tjejerna själva vid intervjun. Jag valde aktivt att fokusera urvalet kring svenskfödda, av den enkla anledningen att jag insåg att den etniska aspekten inte skulle kunna gå att bortse ifrån vid en analys. Denna begränsning gjorde jag på grund av att göra det mer enklare för mig vid analysdelen. Jag ansåg att det skulle ligga mycket mer jobb framför mig om jag skulle ta in ännu en variabel.

För att kunna hitta respondenter med de egenskaper jag sökte valde jag att vända mig till två gymnasieskolor där jag trodde mig lättast kunna finna deltagare med den specifika socioekonomiska bakgrund jag sökte. Mitt mål var att finna tjejer med skilda

¹² Tursunovic (2002), s.66

klassbakgrunder, något som visade sig vara en svår uppgift. Svårigheten att finna elever med en särskild klassbakgrund fick mig att göra valet av dessa skolor, jag ansåg att jag på det viset åtminstone skulle kunna ringa in mer specifika klassbundna miljöer. Urvalet är därför inte socioekonomiskt självklart bundet.

Rekryteringen av deltagarna började med att jag begav mig till den ena skolan i hopp om att på egen hand kunna finna intresserade. Anledningen till att jag gjorde det var att jag ville undvika den problematik som jag hade blivit upplyst om gällande rekrytering av skolungdomar. Det hade kommit till min vetskap att om man gick vägen genom ansvariga vuxna kunde det lätt resultera i att respondenterna skulle beordras att delta snarare än att bli tillfrågade¹³. Tyvärr så gav inte arbetet något vidare resultat, det var svårt att i ett myller av olika årskullar hitta rätt utan hjälp av någon som var mer hemma i denna miljö. Istället vände jag mig till slut därför till lärare på skolan som informerades av mig vad det var jag sökte efter. Här uppstod också en problematik som jag inte riktigt visste hur jag skulle hantera: Eftersom jag hade bestämt mig för att undersökningen skulle bygga på svenskfödda tjejer, informerade jag också därför den ansvarige läraren om det. Jag kände att det var viktigt att för denne att förklara varför så det inte skulle kunna uppstå något form av missförstånd. Det visade sig dock, i samtalet med tjejerna från den ena skolan att det hade uppstått en viss tumult då de hade blivit tillfrågade. För det första hade de mer eller mindre, som de själva uttryckte det, inte haft något val gällande att delta i undersökningen då de var de enda svenskfödda tjejerna i klassen. För det andra hade resterande delen av klassen blivit, som jag uppfattade det, förolämpade av att de inte fick delta på grund av deras etniska härkomst. Tydligt hade inte läraren heller valt att ge någon förklaring till varför detta urval hade blivit ett faktum. Eftersom jag själv inte var på plats när det hände, kände jag ett stort obehag inför att jag inte på något sätt hade kunnat kontrollera situationen och inte heller hade chans att ge tjejerna som kände sig exkluderade en rimlig förklaring.

2.4 Etiska överväganden

Att använda sig av människors tankar och känslor och sedan analysera dem ställer varje forskare i en situation av etiska överväganden. Jag valde att först och främst gå igenom de fyra individskyddskraven som allmänt brukar gälla inom humanistisk-samhällsvetenskaplig

¹³ Tursunovic (2002), s. 65

forskning. Ett av kraven som ställs handlar om deltagarnas egenrätt att själva bestämma över sin medverkan. Från början var det menat att jag skulle ha kontaktat en yngre åldersgrupp som underlag för min uppsats. Samtyckeskravet innebär dock att deltagare under myndig ålder inte bör delta utan vårdnadshavares tillåtelse. Det kravet gäller ytterst om undersökningsområdet är av etisk känslig karaktär. Eftersom jag ansåg att mitt område skulle kunna handla om så pass intima detaljer om deltagarnas liv valde jag att istället använda mig av myndiga tjejer. Det var dels för att slippa gå omvägar genom föräldrarna, och på det viset tappa värdefull tid. Valet grundade jag även på att jag ansåg att tjejer som nått en viss ålder möjligtvis skulle ha lättare för att förstå det sammanhang som deras uppgifter skulle användas till. Det kändes viktigt för mig att de skulle förstå att även om tystnadsplikten gällde skulle allt de delgett mig dokumenteras och granskas.

Hur detaljerat man väljer att informera sina deltagare om undersökningsområdet skiftar naturligtvis, jag valde själv att vara försiktig med att lämna ut för mycket uppgifter då jag ansåg att för ingående information skulle kunna få deltagarna att fundera för mycket kring vad de skulle delge mig. Jag informerade deltagarna om vad själva ämnesområdet skulle omfatta, däremot valde jag att utelämna information om detaljer rörande klass. Jag ansåg att information gällande det mer teoretiskt abstrakta hade kunnat resultera i att deltagarna kände att de var tvungna att i viss mån ställa sig i försvarsställning. De val jag gjorde var resultat av noga avvägningar som gällde dels vad undersökningen mest skulle tjäna på och huruvida deltagarnas integritet på något sätt skulle kunna skadas. Även om jag valde att undanhålla viss information, hände det vid ett tillfälle att jag fick frågor gällande dessa ämnen. Naturligtvis gjorde jag då valet att svara så utförligt som möjligt på de frågor som intresserade deltagarna.

Även om man döljer deltagarnas identitet genom att byta ut deras personuppgifter, blev jag medveten om att deltagarna själva naturligtvis kommer att kunna känna igen sig. Här såg jag också ett av mina stora huvudbryn i hela skrivarprocessen; hur skulle deltagarna själva reagera om det läste resultatet? Hur skulle dem uppfatta min analys och mina slutsatser? Skulle de ta illa upp av att jag använt deras ord och brutit ner varenda beståndsdel för att kunna dra en slutsats? Huvudfrågan kom att bli hur jag skulle kunna presentera ett material utan att verka fördömande. Det kändes som att det blev ett etiskt problem i sig att använda sig av ett material fullt av åsikter utan att svartmåla vissa ställningstaganden. Mitt mål har varit att inte analysera eller presentera materialet på ett moraliserande sätt, inte heller att presentera

deltagarna i en nedlåtande jargong. Jag har försökt att kritiskt diskutera ett/flera sätt att tänka. Det är dock ett mål som under processens gång många gånger känts svårt att nå.

När man använder sig av fokusgrupper kan ett av problemen bli att överhuvudtaget kunna identifiera vem det är som säger vad. Det kan i sin tur leda till att man felciterar sina deltagare. Det hände att jag ibland hade svårt med detta men valde ändå att ta med det i materialet då jag ansåg att det var viktigt för undersökningen i stort. Jag ansåg att det i så fall hade varit värre att ta med uppgifter där jag inte ens varit säker på vad de hade sagt. Risken är att någon deltagare fått någon annans citat på sitt samvete, detta var dock en risk jag var villig att ta för att kunna använda mig av all information som jag ansåg vara väsentlig.

2.5 Bearbetning av material

När det gällde själva transkriberingen fick jag erfara att det allra enklaste var att få den avklarad snarast möjligt. Även om de inspelade samtalen rör sig inom en tidsrymd på en och halv till två timmar så visade det sig att själva transkriberingsarbetet kan ta upp till veckor. Vid den sista utskriften fick jag turen att få låna en riktig transkriberingsapparat, vilket underlättade arbetet till stor del. Det visade sig att det ligger väldigt mycket arbete bakom undersökningar av dessa slag. En tidsrymd som jag kanske inte riktigt själv hade varit helt förberedd på. En av fördelarna med att sätta igång med transkriberingen så fort datainsamlingen är klar är att materialet på så sätt känns färskt. Man hinner inte tappa fokus gällande vad man håller på med. Den viktigaste punkten av de alla, speciellt som när det i mitt fall handlade om fokusgruppintervjuer med ett flertal deltagare, var att det blir lättare att komma ihåg hur deltagarnas röster lät. Det kom att underlätta min egen identifiering av deltagarna. Punkten blev extra viktig för mitt material då jag inte hade lyckats att hinna anteckna allt som hade sagts eller i vilken ordning. Därför blev röstidentifiering på ett sätt min räddning. Ett problem när det gäller gruppintervjuer är även att det ibland kan hetta till så pass mycket i en diskussion att det senare blir en omöjlighet att höra vad det är som har sagts. En fokusgruppdiskussion blir som en diskussion precis som alla andra; deltagare avbryter varandra, överröstar och talar samtidigt. Det var ett faktum som jag som moderator omöjligt kunde styra över när jag väl befann mig i situationen. Även om jag vid tillfällena gjorde allt för att utläsa vad som sagts fick jag helt enkelt ibland bara lämna ord och meningar åt sidan då det var en omöjlighet att identifiera.

Det var på många sätt svårt för mig att utforma en bra guide. Har man aldrig tidigare arbetat med liknande intervjuer utan bara respondentintervjuer tror jag att det kan vara lätt att fastna i det tankesättet. Det var på förhand svårt att veta om den överhuvudtaget skulle fungera och därför kom grupp ett på många sätt att fungera som en testgrupp. På de ställen som jag hade misslyckats i guiden, misslyckades jag tyvärr också i diskussionsituationen. Det var lätt att ibland inta rollen som utfrågare istället för diskussionsledare. Jag kan tänka mig att man många gånger just får chansa i sådana här situationer. Även om man får chans att pröva sin guide innan på en testgrupp är det helt omöjligt att förutspå hur varje individuell grupp kommer att reagera och interagera.

2.6 Konstruktion av temaguide

Temaguiden konstruerades utifrån de tre olika teman som jag hade valt att fokusera problemställningarna till¹⁴. Först och främst ville jag ta upp begreppet *kvinnlighet* på ett sätt så att deltagarna fritt skulle kunna associera till ordet. Sedan följde teman som vidare kunde utveckla dessa tankar. Guiden skulle först och främst fungera som ett stöd för mig om jag ansåg att diskussionen inte ledde någonstans. Jag bad även deltagarna att tänka i kontextuella situationer. Dels för att jag ville ha en kontextuell ingång i materialet som jag senare skulle analysera, men även för att jag var rädd att samtalen annars skulle fokuseras endast kring generella åsikter. Det var en aspekt jag i så hög grad som möjligt ville undvika, mitt mål var att de skulle tala utifrån deras egna erfarenheter och tankar.

Guiden gjorde så att jag kände att jag fick med de områdena jag ville att deltagarna skulle diskutera, den fungerade som ett bra stöd när jag kände att diskussionen var på väg åt något annat håll. Det svåraste var dock att lyckas integrera alla teman med den situationella aspekten. Det var svårt att veta hur man på bästa sätt skulle framföra sina teman så att de uppfattades riktigt för deltagarna. Jag upptäckte att saker som var självklara för mig inte var det för deltagarna. Det kunde ske missförstånd angående mina ämnen, det berodde antagligen på att jag ibland tog det som en självklarhet att de skulle tänka precis på samma sätt som jag, så var dock inte alltid fallet. Därför var det viktigt att försöka reflektera över att jag var den med förförståelsen, de var de studerade och att vi inte satt där på lika villkor eftersom jag hade tolkningsfriheten.

¹⁴ Se bilaga Temaguide

Att mina teman är kontextuellt uppbyggda beror inte bara på att jag ville kunna få ett situationellt material av mina deltagare. Det var även en rent metodisk punkt, då jag ansåg att det möjligtvis skulle vara lättare för deltagarna att associera till något som de själva varit med om. Jag ville hitta något som de själva kunde relatera till och på så sätt kunna föra diskussionen utifrån dem själva.

3. Teoretiska utgångspunkter

Uppsatsen är som jag tidigare nämnt influerad av Beverly Skeggs etnografiska studie av kön och klass kring en grupp engelska arbetarklasskvinnor under en 13 års period, i hennes bok ”Att bli respektabel”.

Skeggs är en brittisk sociolog som, inte minst i och med den här specifika studien, ägnat mycket tid åt att försöka återinföra klassbegreppet in i den feministiska forskningen. Mycket av den tiden har också gått åt till att kritiskt granska och omformulera den franska sociologen Pierre Bourdieus begreppsvärld till en mer feministiskt användbar sådan. Själva studien är till viss del en hyllning till Bourdieus teorier och det är främst de senaste åren som Skeggs har kommit att mer och mer ifrågasätta mycket av Bourdieus men även hennes egna utgångspunkter. Det är också en punkt jag kommer att återkomma till längre fram i teoriavsnittet. Nedan följer en ingång in i Skeggs teoretiska referensram.

3.1 Beverly Skeggs: konstruktioner av klass och kön

Skeggs mest betydande begrepp är *respektabilitet*. . Begreppet är en beskrivning av en historiskt förankrad klassmarkör som till stor del bygger på 1800 talets medelklassideal i England. Att inte vara en respektabel kvinna innebar att man hade ett lågt socialt läge och svag legitimitet. Den historiska konstruktionen bygger på ett maktutövande från den borgerliga klassen för att markera den som normbärande. Medelklassen fick stå för den rådande normen och den övriga massan (arbetarklassen) stod utanför den. Skeggs vill med sin teoretiska utgångspunkt återinföra klassbegreppet i den feministiska forskningen. Kvinnors klassposition *har* betydelse om man vill kunna lokalisera deras rörelser genom det sociala rummet¹⁵. Respektabilitet beskrivs som den feminitetsprocess där kvinnor könsbestäms och i enlighet med Bourdieus teorier är det en fråga om social positionering inom specifika fält.

¹⁵ Skeggs (1999), s. 17

Placeringshierarkierna inom och utanför den specifika sociala klassen har sin utgångspunkt i respektabiliteten. Feminiteten är direkt kopplad till kvinnans klassposition och själva tecknet feminitet kan skapa distinktioner men också samhörighet med andra kvinnor¹⁶. Det finns en viss medvetenhet om värdet av feminiteten i förhållande till andra värden. Skeggs menar att feminiteten rent av kan användas taktiskt;

”...att manipulera händelser så att de förvandlas till chanser”¹⁷.

Skeggs gör en klar skillnad mellan feminitet och sexualitet, begreppen är kopplade till varandra men i hennes studier är feminitet inget givet för arbetarklasskvinnor, det är däremot sexualiteten. I hennes studie är också sexualiteten som konstruktion, och då speciellt heterosexualiteten som norm, i fokus bredvid respektabiliteten.

Med hjälp av bland annat Bourdieus *kapitalmetaforer* binder Skeggs samman begreppen klass och kön på ett sätt som får de att verka icke separerbara. Skeggs talar om de fyra typerna av kapital: ekonomiskt, kulturellt, socialt och symboliskt. Det kulturella kapitalet ligger i fokus och beskrivs som bland annat förkroppsligat kapital i mentala och kroppsliga dispositioner samt femininitets och maskulinitetsdiskurser. Det är viktigt att komma ihåg att det kulturella kapitalet bara existerar i förhållande till ett nätverk av andra kapitalformer. Kön kan därför endast förstås i samband med andra relevanta egenskaper¹⁸. Det symboliska kapitalet är det kapital som har legitimerats, oavsett om det gäller ekonomiskt, socialt eller kulturellt. Ett kapital har inget värde i sig även om det existerar utan att det erkänts ett symboliskt värde och kan omsättas på något sätt¹⁹

Problemet med feminiteten som redskap är att den sällan ger tillgång till några högre vinster, men i brist på andra betydande kapital kan feminiteten ibland vara det enda sättet att ge sig in i den lokala byteshandeln av andra former av symboliskt kapital²⁰. Feminiteten i sig kan för kvinnor på många sätt fungera som ett slags kulturellt kapital. Skeggs vill påvisa att den inte endast handlar om det fysiska utseendet utan också som ett slags institutionaliserat tecken²¹. Den skall ses som ett kulturellt kapital som investeras i och underhålls för att vinna legitimitet. Betydelsen av kapital blir som hos Bourdieu; det handlar om tillgång och vad som

¹⁶ Skeggs (1999), s. 159

¹⁷ Skeggs (1999), s. 24

¹⁸ Skeggs (1999), s. 20

¹⁹ Skeggs (1999), s. 21

²⁰ Skeggs (1999), s. 163

²¹ Skeggs (1999), s. 186

är värdefullt på bytesmarknaden. Genom Skeggs teoretiska verktyg vill jag studera hur kapitalformernas rörelser konkretiseras för unga kvinnor från två skilda samhällsklasser. Även om Skeggs studie ligger som utgångspunkt för min egen finns det ett par frågor att förhålla sig till gällande den kontextuella betydelsen av hennes och mitt projekt. Skeggs England i mitten av nittiotalet och mitt Sverige i början av tvåtusenålet är två skilda verkligheter. Förståelsen av kvinnors förhållande till sin egen position är dock något som går att studera var som helst. Skeggs erbjuder en referensram att förhålla sig till, viktiga begrepp att laborera med och ett engagemang och fascination för maktdimensioner som sätter standarden för kvinnors livsvillkor. Min uppsats är inte på något sätt en rent jämförande studie av Skeggs utan snarare en nyfikenhet på hur klassmarkörer som femininitet kan yttra sig på ett annat kontextuellt plan. Det finns viktiga delar i Skeggs teorier som jag inte kommer att använda mig av, bland annat hennes kopplingar mellan heterosexualitet och respektabilitet²². Det har varit en avvägning från min sida för att avgränsa bredden i min egen analys. Med det vill jag påtala att i Skeggs studie spelar sexualitet och identifikation men främst disidentifikation en stor roll.

3.2 Att förhålla sig till Pierre Bourdieu

Det hade inte varit möjligt att skriva uppsatsen utan att på något sätt förhålla sig till den franska sociologen Pierre Bourdieus mäktiga arbete. Även om jag främst använder mig av Skeggs teorier i min analys så är det Bourdieus som ligger till grund för hennes. Därför kommer jag nedan att gå igenom några grundläggande tankegångar hos Bourdieu angående klass.

Den sociala klassen definieras inte av en enda egenskap (som exempelvis inkomst) eller av en kedja av egenskaper. Den sociala klassen definieras av strukturen hos *relationerna* mellan alla de relevanta egenskaperna. Helt enkelt hur människor positionerar sig inom ett specifikt fält. En avgränsad grupp människor (i mitt fall de unga kvinnor inom de två olika gymnasieutbildningarna) strider om något som är gemensamt för dem. Att använda sig av Bourdieus *sociala fält* i min undersökning innebär att identifiera dessa agenter och undersöka vilka investeringar som görs vid de specifika positionerna. Bourdieus teorier om sociala positioner och symboliskt kapital används som verktyg för att mer konkret kunna peka på specifika praktiker som utövas av mina respondenter.

²² Skeggs (1999), s. 189

Bourdieu's teorier är under ständig bearbetning, inte minst av feminister då användbarheten är fruktbar för att studera sociala positioner men inte utan problematik. Inom den anglosaxiska feministiska traditionen är han dock till skillnad från exempelvis Foucault och Derrida relativt lite diskuterad²³. Något som tål att blottläggas är Bourdieus brist i att sammanväva andra kategorier in i begreppet klass. Även om den sociala positioneringen är beroende av flera olika kapitalformer är fortfarande genus, sexualitet och etnicitet underkategorier²⁴. Den poststrukturalistiska feminismen vill genom sin omskrivning bryta igenom Bourdieus något deterministiska syn på hur exempelvis kön och klass skapas i en identitetsprocess. Med habitus som något förkroppsligat och till viss del konstant erbjuder han få möjligheter, till skillnad från den poststrukturalistiska synen som exempelvis Judith Butler, till nya *praktiker*. Kritiken är att habitus gör identiteten till synes statisk till skillnad från rörlig. Bourdieu binder upp genus, kön och sexualitet till en och samma kategori enligt kritiken vilket gör det svårt för en mer dynamisk analys²⁵.

Bourdieu ägnade speciellt en skrift åt mäns positionering gentemot kvinnor, i "Den manliga dominansen" skriver Bourdieu om praktikens mening i fråga om det symboliska våldet. Det symboliska våldet skall inte ses som ett medvetet uttryck av dominans utan som en "levd" praktik av den sociala ordningen och maktförhållandet mellan män och kvinnor. Tankescheman är produkten av införlivandet av maktrelationer. Det symboliska våldet fungerar genom dominansförhållandets förkroppsligade form, maktstrukturerna skapar ett tillstånd som får det att verka naturligt och därför näst intill omöjligt att aktivt ifrågasätta eller förändra genom medvetande²⁶.

3.3 Skeggs kommenterar Bourdieu: sju år senare.

Skeggs studie är på många sätt en hyllning till Bourdieus teoretiska referensramar men jag kan inte skriva uppsatsen utan att blicka framåt i förhållande till när jag började skriva. "Att bli respektabel" skrevs 1997 och även om Skeggs fortfarande arbetar med Bourdieus teorier har även hon omvärderat en del av hans och hennes egna tolkningar genom åren. För det första är Skeggs huvudintresse att studera motsättningarna och skillnaderna inom feminiteten som begrepp och agenskap. Skeggs säger själv att Bourdieus behållning är rena klassanalyser,

²³ Lovell (2000) s. 11

²⁴ Lovell (2000) s.12

²⁵ Lovell (2000) s. 16

²⁶ Bourdieu (1999), s 54

inte att problematisera kön och sexualitet²⁷ Bourdieu menar att klasspositionen är det som skär igenom allt medan Skeggs tar det ett steg längre genom att visa på komplexiteten i positioneringen. Det är processerna inom som gör kön/sexualitet/klass/etnicitet etc. snarare än själva innehavandet av positionerna. Skeggs menar Bourdieu är en lysande klassanalytiker men att hans analyser i att se hur kön skapas är av mindre värde. Skeggs ser inte längre positionerna som något bestämt utan komplexiteten och rörligheten som de erbjuder. För Bourdieu är den förkroppsligade dialektiken och praktiken starkt kopplad till dikotomier; stark/svag, dominant/dominerad etc. Det gäller även kategorier som kön, men de är alltid sekundära genom en vertikal genomskärning av kategorin klass²⁸. Nyckeln till att studera klass och kön ligger för Skeggs fortfarande i att studera byteshandeln; det symboliska systemet av växelverkan som sätter värdet på specifika praktiker och positioner hjälper oss att veta hur man eller inte gör kön och sexualitet²⁹. Det huvudsakliga att studera är; *tillgången, användandet och utförandet*. De tre kategorierna skapar tillsammans resursen i vilket positionerna sätts och kan direkt kopplas till ojämlikhet eftersom tillgången för många är begränsad.

Skeggs ansats har ändrats och förfinats, hon väljer att se på kön och klass ur en mer multidimensionell synvinkel. Även om Skeggs själv under denna specifika föreläsningen förnekade att hon ingick som en del av det intersektionella forskningsfältet skulle nog andra hävda det motsatta³⁰. Det finns uppenbara likheter i sättet att se på hur olika kategorier vävs ihop i en processliknande identifieringsprocess. Studien "Att bli respektabel" är Skeggs stora verk men idag är hon även villig att kritisera en del av hennes egna utgångspunkter, något som jag anser visar på en god forskarroll³¹.

4. Analys av empiriskt material

I de följande tre delarna kommer själva analysen av mitt empiriska material att presenteras. Analysen är uppdelad utifrån en del av de teman jag använde mig av när jag utförde fokusgruppintervjuerna. Både material från grupp ett och grupp två presenteras under samma temarubriker, för att lättare kunna föra en komparativ diskussion kring materialet.

²⁷ Skeggs, föreläsning 9/10-2004 Lunds Universitet

²⁸ Adkins & Skeggs (2004), s. 22

²⁹ Skeggs, föreläsning 9/10-2004 Lunds Universitet

³⁰ Skeggs, föreläsning 9/10-2004 Lunds Universitet

³¹ För vidare diskussion kring Skeggs mer nutida analysingångar se Skeggs (2004)

Grupp ett representeras av de tjejer som gick tredje och sista året på en teoretisk linje, någonstans i Göteborg. Grupp två består av dem som gick praktisk/yrkesförberedande gymnasielinje också här i Göteborg. Namnen i båda grupperna är fingerade och citaten är utdrag ur fokusgruppintervjuerna och skall inte ses som en helhet.

Intervjuerna var på tjejernas villkor, det vill säga att det är de som väljer definitioner och ordval. Begrepp som exempelvis "typiskt kvinnliga egenskaper" kommer att benämnas som just typiskt kvinnliga egenskaper om det är så mina respondenter väljer att tala om det. Jag kommer inte, förutom om jag väljer att specifikt problematisera något visst begrepp, gå in och omdefiniera värdeomdömen.

TEMAN:

- A.** Formulerandet och framförandet av kvinnlighet
- B.** Investeringar och attraktionskraft
- C.** Att ha ögonen på sig - att observera och att bli observerad

Dessa tre teman blir fokus för presentationen av det empiriska materialet. Under fokusgruppdiskussionen talade vi om en rad ämnen som rörde mitt och deras intresse men för att göra materialet mer överskådligt beslutade jag mig för att sätta ihop mer sammanfattande teman i analysen av de samtalsämnena som vi hade³². Dels för att jag ansåg att de blev de mest intressanta beröringspunkterna men också för att underlätta för er som läsare. Nedan följer själva analysen.

4.1 Formulerandet och framförandet av kvinnlighet

Syftet med temat är att deltagarna själva skall formulera vad kvinnlighet är enligt deras egna definitioner. Finns det egenskaper som anses vara viktiga för en kvinna att uppnå? Finns det vissa egenskaper som är viktigare än andra när det gäller att framföra kvinnlighet? Existerar det situationer där vissa saker är tillåtna medan andra är strängt förbjudna? Allt enligt deltagarna själva. Jag har valt att använda begreppet kvinnlighet på grund av att feminitet var ett begrep mina respondenter inte helt kände till innebörden av. Kvinnlighet skall dock i sammanhanget ses som en slags översättning av begreppet feminitet. Min analys av det som sägs kommer att vävas in allt eftersom i texten.

³² Se bilaga 1

Deltagarna i grupp ett har en till synes relativt fast bild av vad kvinnlighet är, men de talar ogärna om ”henne” i första person. Kanske är det på grund av att samtalet börjar med att tjejerna tar upp en hop med enligt deras definition *klyschor* om hur kvinnan egentligen är?

”... Kvinnlig, alltså kvinnlighet. Jag vet inte men alltså kvinnan är väl lite reserverad och allt det där... eller?...”

(Sandra, grupp 1)

Diskussionen som båda grupperna har, handlar mycket om att ge en generell bild av kvinnan. Det kan bero på att det ibland kan verka lättare att referera till gruppen man ingår i, snarare än till sig själv som subjekt. Tjejerna radar upp ett antal egenskaper som de *antar* är typiskt kvinnliga egenskaper, eller snarare egenskaper som de anser förväntas ha. De talar om vissa grundpelare som man bör följa som kvinna; om man klarar det har man uppnått den ideala kvinnobilden. För tjejerna i grupp ett verkar det vara viktigt att följa idealen, samtidigt visar beskrivningarna en kluvenhet till idealet, kanske för att det är viktigt för de själva att hålla en viss distans:

”... Jag tycker att jag följer dem...”

(Sandra, grupp 1)

”... Tycker du att det... Är det *ditt* ideal av kvinnan...!?”

(Anna, grupp 1)

”... Ja, det är mitt ideal av kvinnan...”

(Sandra, grupp 1)

”... Du tycker att man skall följa de reglerna liksom!?!...”

(Anna, grupp 1)

”... Nej, men nej! Vadå?”

Okej, så länge man känner sig okej själv. Man behöver ju inte vara någon jäkla slav!...”

(Sandra, grupp 1)

Enligt Sandra är det en viktig del i hennes liv att följa vissa ideala bilder av hur en kvinna *skall* vara, med allt från ett visst utseende till ett visst beteende. Samtidigt verkar det lika viktigt att hela tiden hålla distansen till det. I den här situationen blir en av Sandras meddeltagare irriterad och ifrågasätter synen på hennes ideal, kanske på grund av att hon själv inte vill kopplas ihop med dem. Sandra distanserar sig därför för att slippa känna sig som ett offer. Här märks det, som jag tidigare tog upp i metodavsnittet, vem som sätter standarden för samtalet. Många av mina samtalsämnen resulterade ibland i kamper om vad som var tillåtet att uttrycka.

I grupp två tas det både upp yttre och inre attribut som av dem anses vara viktiga att följa som kvinna. Bilden av *idealkvinnan* existerar, och deras bild av denne menar de kommer dels från media men också från killar i deras omgivning. De menar att det sätt som killar resonerar om tjejer är väldigt ytligt och därför måste de själva också vara medvetna om hur de ser ut på utsidan. Den kvinnliga kroppen är ständigt utsatt för en objektifiering som yttrar sig genom andras (främst mannens) blick och tal. I kvinnans habitus finns en medvetenhet om att hennes kropp är till för andra och att den måste vårdas för dessa syften³³. Även om det verkar viktigt att få positiva bedömningar av killar i deras omgivning har de också utvecklat ett eget sätt att värdera sig själva. De verkar ha ett sätt att omformulera reglerna till deras egna:

”... Om man säger så här: En kvinna, då tänker man på former. En kvinna skall ha former. Men de behöver ju inte sitta på exakt de ställen som... man kan ha de formerna på andra ställen (skratt). Kvinnligt; då gör man ju såhär (gestikulerar former med händerna)...”

(Britta, grupp 2)

Beskrivningen av vad kvinnlighet är verkar vara ett sätt att göra normerna till sina egna genom att omdefiniera dem så att de kan passa alla. Tjejerna är medvetna om att långt ifrån alla kan leva upp till de ideal som existerar, därför finner de olika vägar att kringgå dem. Deras sätt blir att skapa regler som är anpassade till deras egna förutsättningar. Skeggs menar att kvinnor måste veta vilka investeringsstrategier som fungerar i kampen om överlevnad, men att en kvinnas utseende inte alltid stämmer in i vad som anses vara attraktiv i ett specifikt teckensystem³⁴. Den specifika medvetenheten kan komma att skapa problem för kvinnors syn på sig själva ifråga om att duga, och just av den anledningen kan en omformulering av detta

³³ Bourdieu (1999), s. 78

³⁴ Skeggs (1999), s. 164

slag bli värdefull för tjejernas självvärdering. Utseendet betyder mycket när man värderar sig själv och därmed också i själva identitetsbyggandet. Det betyder mycket för den egna självbilden men också för om man blir accepterad som i en del av en grupp³⁵. Egna regler kan även fungera som en gruppstärkande faktor, då det ger medlemmarna en känsla av att de duger trots att de kanske inte känner att de klarar av att leva upp till rådande ideal.

Hur ”gör man” då en kvinna? Vilka attribut och inre egenskaper skapar en fullvärdig kvinna? Enligt mina deltagare från både grupper går aldrig en kvinna att skapa, en kvinna; det är något man *är*.

”... Jag tycker att det är bäst att man för sig som en kvinna, än att man ser ut som... då kommer det ju så småningom. Men att man ser ut som en kvinna och sedan för sig som en man, det blir ju lite... eller hur? Beteendet går nog före. Det är ju det man går efter, hur man egentligen är, man går ju inte efter utseendet...”

(Britta, grupp2)

”... Det måste gå åt det hållet, man får känna sig trygg först och sedan kan man bli kvinnlig. Man kan inte vara kvinnlig först och sedan känna sig trygg...”

(Sandra, grupp 1)

”... Man kan inte klä sig och vara på ett visst sätt och sedan bli kvinna liksom...”

(Anna, grupp1)

Kvinnlighet är inte något man kan ”fejka” fram enligt dem. Det är något som skall komma naturligt inifrån. Är man inte *naturligt* kvinnlig så är det inte heller något som man kan presentera genom diverse fysiska attribut. Här skiljer sig inte heller gruppernas beskrivning från varandra. För att kunna framföra kvinnlighet måste man både se kvinnlig ut och samtidigt vara det, attributen *gör* ingen kvinna men de kan hjälpa till på vägen³⁶. Tjejerna uttrycker något gällande den *kvinnliga essensen*, kvinnlighet är en inneboende kraft och inte något som skapas i den pågående könsidentitetsprocessen. Det som kännetecknar kärnan i kvinnligheten för dessa tjejer är inte till så stor del ytan, utan egenskaper som de själva beskriver som ”sociala egenskaper”: Kvinnan är reserverad, öm och har taktkänsla och det är något som kommer *naturligt* med att vara kvinna. Den klassiska essentialistiska synen på könen bygger

³⁵ Skeggs (1999), s.182

³⁶ Skeggs (1999), s.161

på en tanke att män och kvinnor är stabila objekt i den här världen och så är det av den anledningen att det alltid har varit så. Kvinnligheten är något som finns inom dem, det gäller bara att finna rätt strategier för att locka fram dem³⁷. De kvinnliga egenskaperna ses också alltid i motsats till de manliga. Detta bygger på ett dikotomitänkande som hela tiden sätter mannen i första rum i byggandet av normer. Kanske grundar det sig i en syn av att kvinnan är dumdrigtig som försöker ta sig an *manliga* egenskaper, egenskaper som inte tillhör *henne*³⁸. Det finns en tanke här om att ju längre bort man strävar från de klassiska manliga egenskaperna, desto mer kvinna blir man. Råkar du anamma någon egenskap som anses som typisk manlig riskerar du också att bedömas som mindre kvinnlig. Tjejerna i grupp ett menar att tjejer som tar plats anses vara mer jobbiga än killar som gör det, av den enkla anledningen att de anses bete sig mer *manligt*. Att bete sig manligt betyder i detta fall att avsäga sig en del av sina kvinnliga resurser, man förlorar helt enkelt en del av sitt kulturella kapital.

Att vara kvinnlig anses med andra ord vara en resurs, men på vilket sätt skall man presentera sin kvinnlighet? Ett bra framförande av kvinnligheten verkar vara en av de viktigaste faktorerna för att lyckas övertyga i sin kvinnlighet enligt mina deltagare:

”... I denna skola är det väldigt många som kommer i kjol och högklackat som om de skulle gå på någon Nobelmiddag...”

(Britta, grupp 2)

För Britta är det negativt att verka för överdriven i sitt sätt att presentera sin kvinnlighet. Hon ser kvinnlighet som något vackert och blir därför irriterad på de som ”klär upp sig” fel vid fel tillfälle. Att anstränga sig för mycket verkar utgöra ett problem, tjejerna verkar tycka att det är ett uttryck för någon slags desperation³⁹.

Grupp två menar att det är en stor skillnad på hur svenska tjejer och utländska tjejer väljer att framför sin kvinnlighet:

”... Svenskar klär sig nog lite mer standard. Vissa utländska tjejer har ju så himla mycket... Jag kan inte komma på någon svensk just nu som klär upp sig så mycket”...

(Britta, grupp 2)

³⁷ Fuss (1989), s. 3

³⁸ Hirdman (2001), s.36

³⁹ Skeggs (1999), s. 174

Här får den svenska tjejen stå som normbärare för vad som är tillåtet eller inte. De utländska tjejerna på grupp tvås skola anses inte passa in i den rådande normen. Speciellt gäller det deras sätt att välja fel tillfälle att klä upp sig. Att markera sin kvinnlighet är något positivt, men det gäller att välja rätt tillfällen. Det kvinnliga får inte *missbrukas*, att klä sig utmanande till exempel i skolan anses vara fel på grund av att skolan inte skall vara en plats för offentlig visning av sexualitet enligt respondenterna. Tjejer som presenterar sin kvinnlighet på det här sättet anses sakna den rätta feminina kulturella kunskapen⁴⁰. De anses helt enkelt inte ha den rätta smaken, tvärtom så ansågs de bete sig på ett ytterst osmakligt sätt. Att göra distinktioner av dessa slag kan vara ett sätt för tjejerna att befästa deras status gentemot deras skolkamrater: Ett sätt för den undre medelklassen att inte hamna i underklassen, att befästa sin position i det gemensamma fältet. Distanserandet gentemot sina klasskamrater verkar inte främmande då deltagarna, på grund av deras gemensamma sociala miljö i och med skolan, delar det sociala rummet med tjejer som enligt deras definition tillhör en annan samhällsklass. Rädslan ligger i att bli förflyttad nedåt i det sociala rummet genom att bli identifierade med dem⁴¹.

Det är inte bara positionerna under som analyseras, inställningen till de högre klassernas framföranden diskuteras dock på ett lite annat sätt. Invandrantjejerna var *fel* i sitt sätt att framföra sig själva i brist på god smak och dåligt omdöme. Överklassens framförande anses dock ha andra egenskaper: Deltagarna i grupp två tycker att överklasstjejers framförande är alldeles för förknippat med pengar och status. De beskriver sitt framförande (med motsvarande mindre ekonomiskt kapital) i motsats till överklasstjejer som en mer *jordnära*. Deras sätt att tänka är mer självständigt av den anledningen att de har varit tvungna att kämpa mer än de som har haft mer ekonomiska resurser. De menar att de inte behöver ha tillgång till pengar för att hävda sig, det har de fått lära sig att göra på andra sätt. Jag tolkar distanserandet gentemot den högre klassen kan fungera som en slags inre sammanhållningsmekanism för att kunna försvara deras egna praktiker. De väljer att förkasta det ekonomiska kapitalets uttryck av den anledningen att de inte själva har lika stor tillgång till det. De väljer att förkasta istället för att beundra, ett sätt att försvara sig mot idén att de själva skulle behöva sträva uppåt. Deras tolkning är att det helt enkelt inte finns något "bättre" att sträva mot. Utifrån Bourdieu kan man här se ett exempel på den dialektik som existerar mellan dispositioner och positioner, helt

⁴⁰ Skeggs (1999), s.174

⁴¹ Bourdieu (1993), s.270

enkelt mellan det man eftersträvar och det man uppnår⁴². Förkastningar av slag som den här kan vara en sådan strategi.

Enligt deltagarna i grupp ett handlar ideal och framförandet av kvinnligheten mest om vilka gränser vuxna runt omkring sätter:

”... Det är ju upp till mamman eller den vuxna kvinnan hos de här unga kvinnorna att sätta gränserna. Jag är ju lika omringad av den här mediagrejen som alla andra, men min mamma har varit lite mer såhär, hon har visat vad hon... vad hennes syn på kvinnlighet är. Hon har en sund inställning på ideal och så. Har man inte det så blir det inget bra alls...”

(Sandra, grupp 1)

Tjejerna i grupp ett talar väldigt mycket om det så kallade *sunda idealet*. De klassdistinktioner som görs av tjejerna själva handlar mest om människor som utmanar idealet på olika sätt.

Enligt grupp etts deltagare klär sig tjejer från ytterområdena mer utmanande på grund av deras socioekonomiska ställning:

”... Vi umgås med folk som har det ganska bra. Ute där folk har det ganska dåligt i familjerna, är det kanske mycket skilsmässor och alkohol. De tjejerna, man kan ju se bara med en gång hur de klär sig annorlunda...”

(Anna, grupp 1)

Att göra den klassdistinktionen kan vara ett sätt att befästa ett normsystem som bygger på en inre hierarki. Det *sundhetsideal* som tjejerna bär på finns inbäddade i deras habitus. Idealet bygger på ett historiskt arv som i sin tur bygger på en syn att arbetarklasskvinnan helt enkelt inte ”vet bättre”. Hur kvinnor uppför sig och hur hon presenterar sitt yttre blir på detta sätt markörer för vad som ansågs vara en *god kvinnlighet*⁴³.

Arbetarklasskvinnan anses vara förtappad i sina ideal på grund av sin låga ställning i samhället. Det *sunda idealet* som tjejerna i grupp ett gång efter annan återkommer till ligger enligt mig här väldigt nära Skeggs respektabilitetsbegrepp; de bygger båda på borgerlighetens närhet till uttrycket för den *sunda kvinnligheten*. Kvinnligheten betraktas som en egendom som bara de övre klasserna har; en mer sofistikerad syn på hur en kvinna *skall* vara. Det ger

⁴² Bourdieu (1993), s. 265

⁴³ Skeggs (1999), s.161

på så sätt den övre klassens kvinnor möjligheten att skapa distinktioner mellan sig själv och andra och även makten över att bestämma vad som anses vara *sunt* eller inte⁴⁴.

Under diskussionens gång kommer det med jämna mellanrum upp exempel på olika motsättningar som deltagarna verkar kämpa mot. En av dessa motsättningar gäller *rätten* att vara kvinna:

”... Vi har ju suttit här och buktat åt att vara kvinna. Jag menar fortfarande att det finns män och kvinnor, och att det alltid har funnits av en anledning. Det är jämlikt men fortfarande måste man ju få lov att vara kvinna, man är ju formade på olika sätt...”

(Karin, grupp 1)

Deltagarna i grupp 1 är väldigt noggranna med att ta upp begreppet jämställdhet som något positivt, något som tillhör deras tid och framtid. En jämställdhet som dock verkar hela tiden stå i motsättning till att få *vara* en kvinna fullt ut. Det verkar bygga på en rädsla att all de typiska kvinnliga egenskaperna skall minska i värde och försvinna bort. Bygger möjligtvis denna rädsla på en oro att tappa egenskaper som gör dem till vad de är? Kanske spelar dessa egenskaper en sådan stor roll i hur mina deltagare uppfattar sig själv som subjekt, så att de är rädda för att tappa sin identitet i och med dessa egenskaper. Kvinnligheten är en av de egenskaper som dessa tjejer anser att de har någon form av kontroll över. Makten över sitt sätt att formulera sin kvinnlighet fungerar därför som ett slags kontroll över jaget och är därför värdefullt för dem. Tjejerna kanske känner att de behöver försvara sin rätt att använda kvinnliga uttryck av den anledningen att det för dem är det enda egentliga gripbara uttrycket⁴⁵. De här motsättningarna som deltagarna känner gentemot diskurser gällande bland annat jämställdhet, kanske ses som ett hot mot deras tillgångar av tillfälligt kulturellt kapital. Det är påfallande hur medvetna tjejerna i grupp ett är över vad som är politiskt korrekt att säga, och att även det kontrollerandet är ett sätt att befästa sin sociala ställning.

Det finns en allmän medvetenhet hos dem hur begränsad makttillgång de verkligen tillhandahåller, och även en viss ilska gentemot detta faktum. Problemet med att utmana maktpositionerna vore att de skulle riskera att förlora vissa, som de definierar som kvinnliga kännetecken, genom att vara tvungna att handla som män. Eller rädslan av att bli förlöjligad

⁴⁴ Skeggs (1999), s. 159

⁴⁵ Skeggs (1999), s.164

genom att handla som en kvinna. De hamnar helt enkelt i en non-win-situation på grund av strukturella angelägenheter⁴⁶.

Det finns uttryck som kan fungera som strategier, i många fall strategier för att kunna försvara sig mot eventuella risker:

”... Hur man för sig, hur man sitter, hur håret ligger. Ganska lustigt faktiskt...”

(Britta, grupp 2)

”... Man tänker på hur man ser ut helt enkelt...”

(Cajsa, grupp 2)

”... Fast mycket kommer omedvetet, det där med att man börjar ta sig i håret när någon kommer... Man kanske inte tänker på det...”

(Amanda, grupp 2)

Dessa bildliga uttryck kan få stå för exempel för olika inbyggda praktiker som dessa tjejer använder sig av när de vill markera sin kvinnlighet. Anledningen till att uttrycken beskrivs som *omedvetna* kan bero på att de har blivit en del av deras habitus, ett förkroppsligande av former av kulturellt kapital⁴⁷. Anledningen till att de existerar kan vara en gardering för att minska eventuella risker att anses vara manlig.

Uttrycken för kvinnligheten kan naturligtvis variera. Tidigare togs det upp exempel på *när* det var okej att framföra dessa olika uttryck. Är det så att de på något sätt kan vara bundna till situationer rent utav? Mina deltagare i grupp ett och grupp två hade varierande bilder av när kvinnlighetens uttryck var passande. Deltagarna i grupp ett menade från början att det fanns vissa vardagliga situationer som var helt könsneutrala. De menade att det endast var i samband med när de skulle gå ut och roa sig som det var intressant att uppföra sig kvinnligt. Allt eftersom redogjorde de dock för att de kvinnliga uttrycken går att använda som verktyg i nästan vilken situation som helst. Det är också okej att utnyttja det, till en viss gräns så länge det gagnar en själv. Det fanns tillfällen när de kunde se kvinnlighetens uttryck som den enklaste utvägen för att ”ro något i hamn”, som tjejerna själva uttrycker det. De situationerna

⁴⁶ Bourdieu (1999), s. 83

⁴⁷ Bourdieu (1993), s. 271

beskrevs dock som *oviktiga* då de aldrig exempelvis skulle få för sig att använda sig av sin sexualitet för att få ett jobb. Rädslan för att endast bli betraktad som ett sexobjekt gjorde sig ständigt påmint. Att agera objekt var dock mer tillåtet i fråga om att få ett så kallat okvalificerat jobb, kanske av den anledningen att det inte stod så mycket på spel i dessa situationer. Anledningen till att strategierna överhuvudtaget existerar beror på vetskapen att de tillfälligt kan löna sig. Det beror på en ständig växelverkan mellan kvinnan som tar emot det symboliska våldet och mannen som delar ut det, på grund av de maktrelationer och tankescheman som strukturen består av. Frågor som dessa skapar en stor ambivalent syn hos mina deltagare på vad som är rätt och vad som är fel. De är å ena sidan medvetna av att de genom spel med sin kvinnlighet kan göra (relativt små) vinster, å andra sidan upplever de en skam då de egentligen anser det fel att behövas uppfattas som *objekt*⁴⁸. Tjejerna menar att de känner en viss skam inför att uttrycka vissa saker bara för att få något, å andra sidan är det deras uppfattning (genom erfarenhet) att det ibland är det som är spelets regler.

4.2 Investeringar och attraktionskraft

För att vara gångbar på en marknad gäller det att veta vilket värde man har, hur mycket man har råd att förlora och vilka vinster ens investeringar kan inbringa. I det här avsnittet kommer deltagarnas synpunkter kring de frågorna presenteras. Det ger även en inblick i varför deras sociala positioner kan ha stor betydelse för hur de väljer att spela sina kort.

Deras position utgör även gränsen för hur mycket kapital de har tillgång till att handla med, och hur viktigt det ibland kan vara att värda det man redan har⁴⁹. Attraktionen i det här fallet kommer mycket att stå för hur pass åtråvärda de anses vara på den lokala marknaden och hur mycket attraktionen betyder för dem själva.

För deltagarna i grupp 2 är de fysiska attributen hos en kvinna en markör för den kvinnliga attraktionen:

”... De flesta killar tycker om långt hår. Det är faktiskt så. Långt hår och hästsvans. Enkelt vill de ha det. Nej, men just det här långa, det kvinnliga. Har man inte formerna, så har man håret...”

(Britta, grupp 2)

⁴⁸ Bourdieu (1999), s. 47

⁴⁹ Skeggs (1999), s. 161

Enligt Britta finns det en allmän vetskap bland tjejer om att killar tycker att långt hår är kvinnligt. När det gäller investeringar i kvinnlighet gäller det först att lokalisera vilka tillgångar som anses värdefulla, det ger kvinnan på så sätt kunskap om vad som är värt att investera i, de intar och förkastar olika feminitetspositioner⁵⁰. När det gäller attraktionskraften verkar det hela tiden pågå en ständig kalkylering angående vad mannen anses vara attraktivt. Mycket hellre diskuteras också männens åsikter om det kvinnliga yttre än kvinnans egen åsikt. Det kan vara ett exempel som jag tidigare nämnde, angående kvinnans medvetenhet om att hon hela tiden står under mannens blick⁵¹. För mina respondenter i grupp ett verkar det mest vara jämförelserna med andra tjejer som är det viktiga, men det betyder olika beroende på vem som står i jämförelse:

”... Om det kommer fram en ”kickersbrud” med buffaloskor och sådana grejer. Jag bryr mig ju inte... Jag bryr mig egentligen inte vad hon tycker om mig för det är helt olika stilar...”

(Anna, grupp1)

Anna anser inte att hon värderar andra och deras smak om de är väldigt olika henne, men på ett sätt är det precis det hon gör genom sitt distanserande från ”kickersbruden”. De tjejer som på ett sätt står utanför fältet hon befinner sig i på grund av deras sociala klass är ointressanta för henne i fråga om jämförande attraktion. Det är genom att inte bry sig alls man visar att den andre inte har legitimitet inom det egna fältet. När det istället gäller att definiera sina egna egenskaper handlar det om en önskan om att bli tagen på allvar:

”... Och jag skulle aldrig vilja bli placerad i det här ”tjejer som spelar väldigt mycket på sitt utseende” facket. Jag vill hellre vara uppfattad som den smarta och trevliga tjejen, eller i det facket...”

(Karin, grupp 1)

Att känna att man slipper spela på sin sexualitet och istället som Karin säger vilja bli sedd som den smarta och trevliga tjejen är en fråga om tillgångar. Skeggs menar att tillgången på kapital samt utförandet ligger till grund för hur förutsättningarna för flexibilitet är. Karin tillsammans med de flesta av sina klasskamrater kommer, enligt egen utsago, från en

⁵⁰ Skeggs (1999), s 157

⁵¹ Bourdieu (1999), s. 24

välbärgad familj. Både ekonomiskt men också rent kulturellt sett. Att ha de kapitalformerna med sig från födseln ökar förutsättningarna för att kunna bli sedd som seriös i många olika sammanhang. Hennes byteshandel gällande attraktion blir därför inte begränsad till en enbart sexuell eller utseendemässig nivå. Britta i grupp två har några tankar gällande hur man i alla fall *inte* får vara:

”... Ja, man får ju inte vara slampig, man får ju inte skylta med... jag har aldrig fattat ”one night stands”. Jag tycker det är, usch... Nej jag tycker det är äckligt, att tillfredsställa sitt behov...”

(Britta, grupp 2)

”... Även om hon har kläder på sig så ser han ju allting på henne liksom, signalerna går ju att det bara är sex i huvudet. Han har ju inget att förvänta sig, något extra som han inte ser....”

(Britta, grupp 2)

På ett känns det som beskrivningen som tjejerna i grupp två gör har mer med vad de inte får göra eller vara snarare än hur de vill vara eller bli sedda som. Tjejerna i grupp ett talar inte på samma sätt om vad som är tabu och förbjudet, när de talar om andra än sig själva gör de det snarare genom att distansiera sig och visa att de överhuvudtaget inte bryr sig. Kanske har det att göra med att de känner sig otvungna att förhålla sig till någon som de inte konkurrerar med? Likheten är dock att båda tjejernas önskan är att bli sedda för annat än deras yttre.

Att utifrån tjejernas definition känna sig kvinnlig är viktigt men här skiljer sig det inom gruppen. När det gäller att på något sätt utmana den bild av vad kvinnlighet är har de lite olika uppfattningar:

”... Det är väl när man är hemma då...”

(Cajsa, grupp 2)

”... Är du en karl när du är hemma (skratt)...”

(Britta, grupp 2)

”... Hälften kvinna, hälften man! (skratt)...”

(Amanda, grupp 2)

”... Jag strider nog inte emot. Jag tänker väldigt mycket på att man ska vara kvinnlig. Jag vill hela tiden ge dom signalerna”

(Britta, grupp 2)

Britta uttrycker mycket frustration gentemot hur samhället och speciellt killar ser på kvinnor, hon tycker att det klassas som andra klass. För henne är kvinnlighet en begåvning och inte något att skämmas över. Hon beskriver också det kvinnliga som något vackert. Att investera i kvinnligheten får ett egenvärde då det anses vara dels en positiv egenskap hos tjejerna men också något som nedvärderas av andra. Jag tolkar det som om kvinnligheten står i hög grad som en identifikationsvariabel som de känner att det måste försvara. Investeringarna som bland annat Britta gör har betydelse för henne och vill att de ska få legitimitet genom ett erkännande istället för att nedvärderas. Att ”gå emot” som hon själv beskriver det är inte aktuellt för henne, kanske på grund av rädslan att förlora något som hon anser är viktigt i en lokal byteshandel. Ifrågasättande och motstånd mot de rådande normerna angående kvinnlighet är något som förekommer i båda grupperna, det bemöts dock på olika sätt:

”... För vi är ju ganska slappa, det kan ju låta väldigt dramatiskt när vi talar om att spela på sexigheten. Egentligen så skiter vi ju ganska mycket i det... Det kan ju mer vara en rolig grej...”

(Sandra, Grupp 1)

Sandra och de andra i grupp ett verkar ha ett till synes avdramatiserat synsätt på att gå emot vad som anses vara kvinnliga investeringar. En av tjejerna berättar att de vid flera tillfällen stoppat in snus som de fått av sina killkompisar och det tyckte bara de runt omkring henne var en rolig grej.

Amanda i grupp två håller på med bilar och motorcyklar och befinner sig då i en mansdominerad värld. Hon känner att hennes kompisar tycker att hon är ”mindre kvinna” och har fått utstå mycket nedsättande kommentarer på grund av sitt motorintresse. Motståndet är också kopplat till flexibilitet i att röra sig mer eller mindre flexibelt i ett fält, som jag tog upp

tidigare i analysen verkar en rädsla hos tjejerna i grupp två vara att bli definierad som manlig i förhållande till kvinnlig. Motståndet som Amanda visar på genom hennes intresse är ett exempel på hur det kan finnas svårigheter att bryta mönster om man har mycket att förlora. Sandra är däremot inte rädd för att "lägga in en snus" eftersom hon vet att hennes legitimitet inte förloras så lätt, kanske har hon råd att riskera mer av det tillfälliga kulturella kapitalet i meningen av att vara kvinnlig. Att utmana sin maktlöshet innebär rent konkret att vägra definieras som maktlös eller tilldelas en position utan makt⁵².

4.3 Att ha ögonen på sig - att observera och att bli observerad

Hur känner mina respondenter i förhållande till den andres blick, och hur känner de att andras åsikter har betydelse gällande framförandet och kvinnligheten är frågor diskuteras i det här temat. Som ni märker överlappar mina teman varandra, ofta är de svåra att helt särskilja eftersom de är direkt kopplade till varandra. Jag vill ändå försöka med det här avslutande temat försöka utröna hur de känner inför andras och sina egna blickar.

Sandra i grupp ett förklarar för mig hur det fungerar för henne ute på krogen:

"... När man går ut så känns det, eller jag känner så i alla fall, att jag har alla blickar på mig. Då tänker jag på att föra mig på ett visst sätt och det är ju enligt de kvinnliga principerna om man säger så..."

(Sandra, grupp 1)

Sandra beskriver hur det känns att bli observerad i olika sammanhang, oavsett om det gäller krogen eller skolan så märks det att hon och hennes kamrater har mycket höga krav på sig själva:

"... Men sedan tror jag att det är många, inte just vi som har gått på skolan så länge, på vår skola speciellt som klär upp sig jättemycket. Det är många som tar det på jättestort allvar på vår skola, det tycker inte jag är så himla bra..."

(Anna, grupp 1)

⁵² Skeggs (1999), s. 25

”... Det visar ju verkligen att på vår skola är det så stor press på allting egentligen... Ja, alla har jättehöga krav. Alla har jätterika föräldrar, jättefina kläder och man skall vara jättesnygg...”

(Sandra, grupp 1)

Det tjejerna i grupp ett beskriver angående de höga krav de känner kopplar de själva till vilken socioekonomisk klass de tillhör. De är medvetna om vad deras föräldrar och resten av omgivningen förväntar sig av dem. Kravet att investera går hand i hand med observationen; de måste underhålla det kapital de tilldelats både när det gäller utseende och stil. Till skillnad från deltagarna i grupp två verkar inte investeringarna i första hand heller handla om attraktionskraften utan att underhålla en social status som de innehar. De andra kapitalformerna är mer tillgängliga för tjejerna på grund av deras socioekonomiska bakgrund och kraven att inte försaka dessa är stora. Det märks framförallt när tjejerna i grupp ett beskriver de krav som de känner hemifrån gällande skolresultat.

För tjejerna i grupp två är observerandet också kopplat till något annat:

”...Som när vi gick på stan häromdagen och det kom en tjej med jättekort kjol och du tittade konstigt på henne och hon tittade jätteargt...”

(Cajsa, grupp 2)

”... Ja men varför hade den här människan på sig den här kjolen om hon inte ville att folk skulle reagera på den? För det var ju ingen normal kjol...”

(Britta, Grupp 2)

Den här kommentaren kan lika gärna bara ha varit ett utfall av irritation av Britta, kanske kände hon att kvinnan med kjolen var provocerande. Det intressanta är dock att se på hur olika tjejerna i de olika grupperna väljer att formulera sin kritik. I förra temat diskuterade en av tjejerna i grupp ett en ”kickersbrud” och i hennes beskrivning låg det ingen irritation utan mer ett konstaterande av att hon inte brydde sig då hon inte på något sätt kunde identifiera sig med ”kickersbruden”. Grupp två kommentarer grundar sig mer i ett statement av ogillande och avsky gentemot folk med upplevd dålig smak.

4.4 Avslutande diskussion – rätten att representera

I den här uppsatsen har jag försökt att få en vidare förståelse av Beverly Skeggs och Pierre Bourdieus begreppsapparat genom att utföra och analysera ett eget empiriskt material. Flera saker är direkt jämförbara med Beverly Skeggs studie, andra skiljer sig helt. Den dimensionen jag anser ha varit mest intressant är att kunna studera klasspositioner som skiljer sig från de i Skeggs studie samt att göra den komparativt.

Det resultat eller snarare den slutsats jag kan dra utifrån mitt material är att jag anser att teorierna är användbara i klassanalyser men att komplexiteten inte kommer fram som den borde. Kanske beror det på att mitt material är limiterat och inte kan ligga till grund för så många generella slutsatser. Det jag däremot vill diskutera är hur viktigt det faktiskt är för tjejerna i de båda grupperna att positionera sig, ibland mot varandra i den egna gruppen men också på ett vidare plan. Grupp ett positionering handlade mycket om att distansera sig, att inte identifiera sig. Grupp två handlade mer om att förstärka och försvara det som de ansåg hade ett värde för dem. Grupperna skiljde sig alltså både gällande hur de definierade viktiga egenskaper samt hur de kände sig tvungna att värda dem. Att själva omdefiniera kraven för hur man *bör* vara visar sig i flera exempel vara en strategi som verkar fungera för dem, åtminstone på ett lokalt plan. Det uppenbara är att den andres blick ständigt är närvarande, både genom att bli observerad själv men också genom att bedöma andra i deras praktiker. Ett exempel gäller hur grupp två anser att deras klasskamrater inte riktigt klarar av att framföra den rätta feminina kunskapen genom att klä upp sig vid fel tillfällen. *Fel* slags uttryck verkar irritera de i grupp två medan de i grupp ett istället ser det som ett uttryck för trasiga hemförhållanden. Jag tolkar det som om Grupp två inte har nog med kapital och står för nära dem de kritiserar för att kunna distansera sig från det. Det blir på så sätt deras angelägenhet att förhålla sig till andras uttryck. Däremot håller de annan slags distans gentemot överklasstjejer med sina statussymboler men här är det snarare för att markera hur lite de vill vara som dem.

Om man ska koppla tillbaka till Skeggs respektabilitetsbegrepp fann viktiga upptäckter att jämföra med i mitt material. Utifrån en respektabilitetkontext kan man se att egentligen båda grupperna förhöll sig till en sådan. De i grupp ett talade om ett *sundhetsideal*, och definitionen av den var att man kunde framföra sin kvinnlighet på ett sunt sätt. Tjejerna ansåg att det var något de lärt sig av deras mammor som också bar på den. Det var också en av de få gångerna som de valde att distansera sig från tjejer som de ansåg kom från en annan samhällsklass. Det

sunda idealet kunde inte tjejerna från ytterområdena ha på grund av deras, som de såg det, trasiga hemförhållanden.

Grupp tvås deltagare talade också i termer av att inneha den rätta kvinnliga kompetensen både i förhållande till de under och de över dem i samhällshierarkin. Invandrartjejerna på skolan klädde sig mer vräkigt än vad som kunde anses vara okej enligt definitionen och rika tjejer i deras ålder använde sig för mycket av statussymboler. De själva ansåg sig bära på en jordnära och mer naturlig kvinnlighet som inte skulle provocera eller förstöra värdet av en kvinnlighet som de ansåg vara vacker och nedvärderad. De ansåg sig vårda sin kvinnlighet som något ömt och viktigt.

Kvinnlighet sågs i direkt motsats till manlighet hos både grupp ett och två, skillnaden som jag kunde uttröna låg i att grupp ett kände en mycket mer flexibilitet i sin praktiserande könsidentitet, åtminstone på ett ytligt plan. De kunde leka mer med roller och anta attribut som kodats manligt utan att bli kritiserade. Deras bredd i att utmana och inta roller kan ses som en frihet som kommer med att ha mycket legitimt kapital men jag anser att deras valmöjligheter i hög grad var begränsade: Vardagen var full av krav att lyckas på olika plan, både utseendemässigt och i skolan. De upplevde att omgivningen förväntade sig endast det bästa från dem och att deras tillgångar som de hade tilldelats var viktigt att vårda. Grupp två ansåg att tillgångarna de hade var något de förvärvat sig själva, eller som de uttryckte det; kämpat sig till. Enligt de grupp två hade de inte fått något tilldelat dem alls.

Även om mycket av det jag har lärt mig av att lyssna på mina respondenter är viktigt finns det ett par ytterligare frågor att adressera i samband med att utföra en studie av det här slaget. För det första har jag dragit slutsatser angående samtal med de här tjejerna som de inte alls kanske skulle känna igen sig i. Även om man arbetar utifrån en vetenskaplig ansats med teoretiska verktyg måste man förhålla sig till vilken bild av sina forskningssubjekt som man presenterar. För det första går man in och granskar relativt intima och privata delar av människors liv, tolkningsutrymmet är fritt men det är framförallt mitt. Forskning som tar upp ämnen som jag tagit upp i den här uppsatsen ger sig inte bara rätten att representera utan målar även upp en bild av hur, unga tjejer i det här fallet, är. Jag anser, som jag skrev i början av uppsatsen, att forskningen som utförs är viktig och fyller en funktion i att uppmärksamma livsvillkor. Problemet ligger i att materialet oftast presenteras på liknande sätt; sättet att uttrycka sig, klyschor, fördomar, allt presenteras med ungdomarnas egna språk samt med ett akademiskt språk och terminologi vid sidan av. Det bidrar, enligt mig, tyvärr till ett

förlöjligande av vad det egentligen är som sägs. Jag tycker inte att mitt material utgör något större undantag, det beror främst på att frågor som den här kom jag att uppmärksamma först ett par år efter jag börjat skriva uppsatsen. Jag har försökt så gott jag kunnat leva upp till de krav jag ställer på andra genom att i efterhand redigera delar av den text som redan var producerad för sex år sedan. Med detta sagt vill jag avsluta med att tacka de tjejer som bidrog med sin tid, tankar och berättelser och hoppas att i framtiden kunna finna en form av forskning som tar representationsfrågan på ett större allvar.

Litteratur och källförteckning

Böcker:

- Adkins, Lisa & Skeggs, Beverly (2004) *Feminism after Bourdieu*. Blackwell: Oxford
- Ambjörnsson, Fanny (2003) *I en klass för sig*. Ordfront förlag: Stockholm
- Berggren Inger (2001) *Identitet, kön och klass: hur arbetarflickor formar sin identitet*. Acta: Göteborg
- Bourdieu, Pierre (1993) *Kultursociologiska texter*. Symposion: Stockholm
- Bourdieu, Pierre (1999) *Den manliga dominansen*. Diadalos: Göteborg
- Fern, Edward F (2001) *Advanced focus group research*. SAGE: London
- Fuss, Diana (1989) *Essentially speaking: feminism, nature & difference*. Routledge: New York
- Ganetz, Hillevi & Lövgren, Karin (1991) *Om unga kvinnor: identitet, kultur och livsvillkor*. Studentlitteratur: Lund
- Hirdman, Yvonne (2001) *Genus: om det stabila föränderliga former*. Liber: Malmö
- Probyn, Elspeth (1993) *Sexing the self – gendered positions in cultural studies*. Routledge: London
- Reinharz, Shulamit (1992) *Feminist methods in social research*. Oxford University press: New York
- Skeggs, Beverly (1999) *Att bli respektabel*. Daidalos: Göteborg
- Skeggs, Beverly (2004) *Class, self, culture*. Routledge :London
- Trost, Jan (2005) *Kvalitativa intervjuer*. Studentlitteratur: Lund

Tidsskrifter:

- Lovell, Terry (2000) *Thinking feminism with and against Bourdieu*. *Feminist theory*. Vol. 1(1): 11-32
- Tursunovic, Mirzet (2002) *Fokusgruppintervjuer i teori och praktik*. *Sociologisk forskning*. Nr 1: 62-69